

Bandes Desentaforades, 1

BD
BANDES DESENTAFORADES

El anillo de hierro

Preludi del tercer acte
Pere Miquel Marquès

A cura de Miquel Barceló Oliver i Joan Antoni Ballester Coll

Federació Balear de Bandes de
Música i Associacions Musicals

La Federació Balear de Bandes de Música i Associacions Musicals
presenta la col·lecció:

BD
BANDES DESENTAFORADES

Bandes desentaforades

El anillo de hierro

Preludi del tercer acte

Pere Miquel Marquès

A cura de **Miquel Barceló Oliver**
i **Joan Antoni Ballester Coll**

BD

Col·lecció **Bandes Desentaforades**

Directors de la col·lecció:

Miquel Barceló Oliver
Joan Antoni Ballester Coll

Consell Editorial de la col·lecció:

Tomeu Aulí Ginard
Joan Antoni Ballester Coll
Miquel Barceló Oliver
Joan Carles Julià Cuenca
Antoni Llofriu Prohens
Rafael Sanz Espert

Títols publicats:

1. El anillo de hierro, preludi del tercer acte

Títol de la col·lecció: Bandes desentaforades
ISMN (col·lecció): 979-0-805475-00-4 (versió en paper)
ISMN (col·lecció): 979-0-805475-01-1 (versió electrònica)

Número: 1, *El anillo de hierro*

Autor: Pere Miquel Marquès
Revisors: Miquel Barceló Oliver i Joan Antoni Ballester Coll

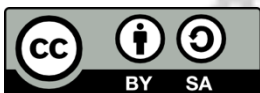
1ª edició: març 2024

Edició: Federació Balear de Bandes de Música i Associacions Musicals
C. Sant Felip, 11 – 07260 Porreres – Illes Balears
federacio.balear.bandes@gmail.com

Disseny de la coberta: Joan Antoni Ballester Coll
Maquetació: Miquel Barceló Oliver
Textos context històric: Bartomeu Garau Moranta

ISMN: 979-0-805475-02-8 (versió en paper)
ISMN: 979-0-805475-03-5 (versió electrònica)

Particel·les de El anillo de hierro
ISMN: 979-0-805475-04-2 (versió en paper)
ISMN: 979-0-805475-05-9 (versió electrònica)

Aquest treball està llicenciat sota CC BY-SA 4.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.es>

La publicació d'aquesta obra ha estat possible gràcies al suport rebut per part del Consell de Mallorca

**Consell de
Mallorca**

col·lecció **Bandes desentaforades**

El diccionari català-valencià-balear (DCVB) de Mossèn Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll defineix el mot *entaforar* com “aficar dins forat o recó; amagar dins un enfony”.

La col·lecció **Bandes desentaforades** neix amb l'objectiu de recuperar de l'oblit obres de qualitat d'autors mallorquins de renom que descansen, entaforades, als arxius de les bandes de música d'arreu de l'illa. Es tracta d'obres manuscrites, tant originals per a banda com arranjaments, que temps arrere foren èxits, però que han quedat arraconades, per la falta de materials editats de fàcil lectura i adaptats a la realitat de les bandes de música actuals.

Amb aquesta col·lecció es pretén editar una selecció d'obres en un format que permeti tornar aquestes obres a l'actualitat musical. El

format seleccionat, una partitura de gran format i enquadernació espiral per a major comoditat del director, juntament amb les partitelles per a cada veu, s'ha valorat com el més adient per a aquest propòsit.

Amb l'edició d'aquesta col·lecció, la Federació Balear de Bandes de Música i Associacions Musicals considera que es contribueix a augmentar el coneixement envers els nostres compositors i els atorga la importància que mereixen. Aquest fet, alhora, permet evidenciar la importància del llegat mallorquí a la història de la música.

Pere Miquel Marquès i *El anillo de Hierro* per Bartomeu Garau Moranta

Marquès i Garcia, Pere Miquel (Palma 1843 – 1918) Compositor i violinista. Inicià els estudis de música a Palma amb Antoni Noguera, Francesc Montis, que fou el seu primer professor de violí, i el director italià Foce. A l'edat d'onze anys ja era primer violí de l'orquestra d'òpera del *Círculo Palmesano*. Al març de 1859 i amb 14 anys, va actuar, per primera vegada, com a concertista interpretant el concert de violí de Beriot. Aquest mateix any, gràcies a l'ajuda econòmica dels seus familiars i amics va anar a estudiar a París amb els professors Jules Armingaud i Jean-Delphin Alard.

L'any 1861 ingressà per oposició al Conservatori de París (aconseguí una de les dues places d'un total de 56 opositors), on estudià violí amb Lambert Massart i harmonia amb François Bazin i Hector Berlioz. Així mateix, juntament amb altres alumnes, formà una orquestra de cambra actuant a moltes ciutats de França, també fou violinista titular de l'orquestra del Teatre Líric de París.

A l'edat de 24 anys, sota la influència del músic mallorquí Francesc Frontera, va ingressar al Conservatori de Madrid on rebé classes de violí amb Jesús Monasterio, harmonia amb Miquel Galiana, aconseguint d'ambdues matèries el primer premi del conservatori, i composició amb Emilio Arrieta. A Madrid era violinista de l'Orquestra del Teatre de la Sarsuela i de l'Orquestra Simfònica de la Societat de Concerts. Aquesta orquestra, el dia 2 de maig de 1869, li va estrenar amb èxit afalagador una Simfonia en quatre temps en Si bemoll sota el més secret anònim. En demanar el públic amb insistència al seu autor, va sortir d'entre els violins segons la figura simpàtica i nerviosa del mestre Marquès, esglaiat pel seu primer triomf. A partir de llavors, va apostar per la música simfònica i es va convertir en la seva primera dedicació, arribant a ser considerat el pare del simfonisme espanyol del segle XIX.

La Diputació Provincial de Madrid el nomenà inspector de les Escoles Especials de Música de la Província.

La producció musical de Marquès és immensa (aproximadament 114 obres): cinc simfonies, sis poloneses, dues marxes de concert, quatre obertures de concert, música descriptiva amb els títols *Una noche en la Caleta*, *La primera lágrima*, *Granada*, *La canción del desierto*, un poema simfònic *La Cova del Drac* (estrenada a Mallorca l'any 1904 per l'Orquestra Clàssica de Concerts sota la direcció d'Enric Granados), una marxa nupcial encarregada per la Diputació Provincial de Madrid per solemnitzar les noces del rei Alfons XII amb Maria de la Mercè de Montpensier, un himne a Ramon Llull, etc. A pesar de tota l'obra abans esmentada, el mestre Marquès decidí dedicar-se amb preferència a la sarsuela i al drama líric; quaranta dues foren les sarsueles que feu, els títols més destacats d'entre les seves composicions sarsuelístiques són: *Plato del día*, *El monaguillo*, *El reloj de Lucerna* i *El Anillo de Hierro*.

L'ajuntament de Palma el declarà fill il·lustre l'any 1911 i li dedicà un carrer. També té un carrer amb el seu nom al poble d'Esporles, municipi on hi passava els estius a principis del segle XX.

El 7 de novembre de 1878 es va presentar una de les obres cims de Marquès, *El Anillo de Hierro* al Teatre de la Sarsuela, amb gran èxit per part del públic i de la crítica. Fou interpretada nombroses vegades a Espanya i Llatinoamèrica. La crítica de l'època considerava que la música de Marquès era més pròpia d'una òpera que d'una sarsuela a l'ús.

El Anillo de Hierro és un drama líric en tres actes, ambientat a les costes de Noruega a finals del segle XVIII.

El llibret de l'obra, escrit per Marcos Zapata, va tenir una gran popularitat, esgotant-se en un mes les seves dues primeres edicions.

A finals de l'octubre de 1881 es va estrenar al Teatre Principal de Maó i quasi un any després al Teatre Principal de Palma.

critèris d'edició

La present edició pretén oferir un material de qualitat del Preludi del tercer acte de la sarsuela *El anillo de Hierro* de Pere Miquel Marquès, que permeti accedir a una obra que, fins ara, es trobava manuscrita i fotocopiada. Si bé es tracta d'una obra present a la major part dels arxius de l'illa de Mallorca, aquesta no fa part dels repertoris habituals de les nostres bandes des de fa dècades i això és, entre altres factors, per la mala qualitat dels materials existents. El material que teniu a les mans és la revisió de l'arranjament anònim provinent de l'arxiu de l'Associació Cultural Musical Ses Salines, que és còpia del material de la Banda municipal de Palma. Per a aquesta revisió s'ha consultat l'edició crítica per a orquestra de Luis Remartínez publicada per l'*Instituto Complutense de Ciencias Musicales*: Marqués, P. M. (2012). *El anillo de hierro: drama lírico en tres actos*. ICCMU.

Pel que fa als criteris generals de l'edició, s'ha usat el material manuscrit per a banda per a bastir el gruix de l'edició, el qual ha estat revisat i corregits els errors de notes i ritmes, fruit de les

successives còpies. A més, s'han corregit les rítmiques en aquells casos en què no hi havia coherència entre les diferents parts. En aquest sentit, la rítmica a les trompes entre els compassos 55 i 58 no era coherent amb la dels saxòfons, així com en alguns altres punts es feia ús indistintament de ritmes de negra amb punt, negra silenci de corxera i corxera silenci de negra. S'ha fet servir la versió orquestral per a comprovar notes i dinàmiques, a més de com a font per a completar les veus no incloses. El fraseig de tota l'obra també ha estat revisat per tal de donar-li coherència i fer que fos més adient per a instruments de vent, i per això s'han introduït alguns canvis respecte al fraseig original per a instruments d'arc.

Cal indicar en primer lloc que s'ha mantingut la tonalitat emprada a la versió manuscrita per a banda (Fa major) en comptes de recuperar la tonalitat de la versió per a orquestra (Sol major), ja que aquella és més adient per a les tessitures dels instruments de banda.

Il·lustració 1. Reproducció de la partitura manuscrita per a clarinets 1 i 2.

Del material manuscrit no s'ha fet ús de la partitura per a helicó (en si bemoll), ja que es tractava de la transcripció exacta de la part de tuba i avui dia no fa part de la plantilla bandística estàndard. Tampoc s'ha usat la partitura de caixa, instrument no inclòs en la versió d'orquestra i que es corresponia rítmicament amb la part de timbals. A més, les partitures de cornet, en desús actualment a les nostres bandes, s'han escrit per a les trompetes. Per contra, s'han inclòs les parts de fagot, arpa i timbals provinents de la versió d'orquestra i s'ha completat la part d'oboè també amb el material orquestral.

Amb aquest material s'adjunten dues partitures que no s'indiquen a la partitura general. El seu ús resta, per tant, al criteri interpretatiu. Aquestes corresponen a les parts de fiscorn segon i bombardí, que provenen de la versió manuscrita per a banda. S'han eliminat, en primer lloc, ja que no formen part de la instrumentació habitual de les bandes actuals, a més, però, es tracta de parts doblades en altres instruments. Indicar també que s'ha incorporat una partitura de làmines que ve a reforçar les parts de flauta i clarinet (de la versió orquestral) des del c. 38 al 45 i la continuació d'aquests als violins des del c. 46 i fins al 64, on la marimba pot ajudar a articular la textura del trèmol de les cordes. A aquesta també s'ha incorporat

per al vibràfon la part d'arpa, per a aquells casos en què no es disposi d'arpa, ja que es considera que aporta una sonoritat més propera a l'instrument original i que, per tant, pot substituir el passatge arpegiat que es trobava escrit als clarinets al material manuscrit, així com millorar la riquesa sonora de la instrumentació.

Pel que fa a modificacions puntuals, s'han eliminat les veus de clarinet segon, saxòfon soprano i saxòfon tenor entre els cc. 5 i 8 per tal d'aconseguir una densitat sonora que faciliti la dinàmica de *pianissimo*. Aquest passatge s'ha mantingut únicament al clarinet baix i al saxòfon baríton, per ser aquests els més propers a la tessitura de violoncel original. En aquest mateix sentit, un cop afegida la part de fagot, s'ha decidit eliminar des del c. 13 fins al c. 16 per al saxòfon tenor i des del c.16 fins al c. 19 per al clarinet baix, deixant-los només com a defecte de fagot.

Entre els cc. 57 i 61, on tota la corda toca originalment trèmolo, s'ha optat per, a més d'incorporar el redoblament de marimba, incloure un *divisi* a les notes llargues escrites a les veus de clarinet segons i tercers i saxòfons soprano, alts i tenor, subdividint-les com corxeres, alhora que s'indica el trèmolo.

Al *Movido*, cc. 64 a 67, la versió d'orquestra mostra una dinàmica contínua *forte*, però amb contestes entre instruments. A la versió manuscrita, per contra, això estava escrit per a tots els instruments, però alternant dinàmiques cada compàs. A aquesta edició s'ha decidit combinar ambdues solucions, mantenint l'alternança de dinàmiques, però forçant el diàleg entre instruments: als cc. 64 i 66, amb un *forte*, s'han eliminat les veus de requint, clarinets principal i primer que s'han reservat per a les cèl·lules amb dinàmica *piano*. Per contra, s'ha eliminat les veus de flauta, trompeta i fiscorn en els moments piano per tal de reduir-ne la instrumentació i la densitat sonora. Per aquest mateix motiu s'ha optat per a escriure a defecte de trompa el motiu de saxòfons soprano i alts.

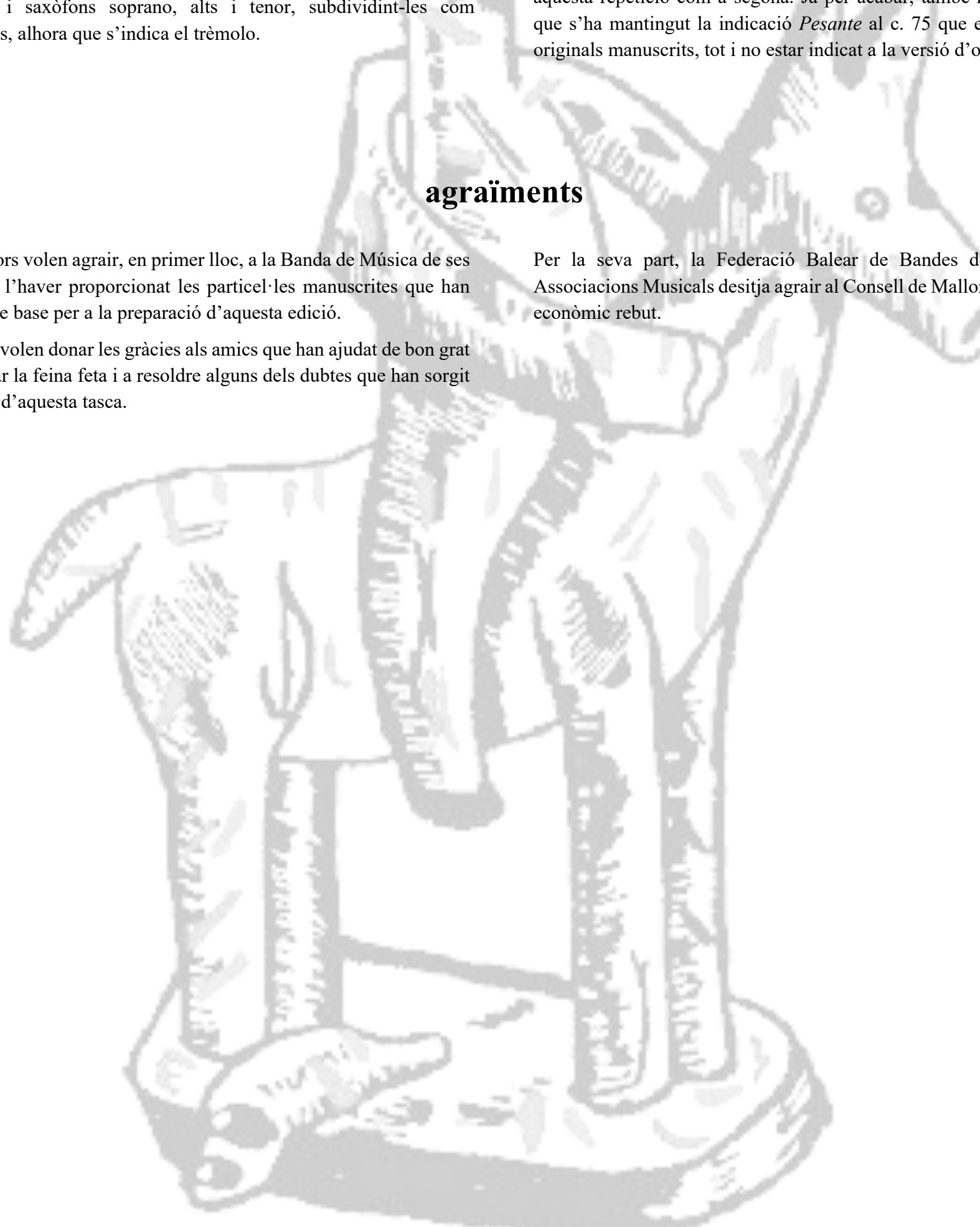
Cal indicar que a aquesta edició s'ha inclòs una repetició entre els cc. 65 i 74 que es trobava a la versió manuscrita per a banda tot i que no apareix a la versió orquestral. A conseqüència d'això s'han creat caselles de primera i de segona que, en cas de voler interpretar una versió més propera a l'original per a orquestra, s'haurà de tocar aquesta repetició com a segona. Ja per acabar, també resta afegir que s'ha mantingut la indicació *Pesante* al c. 75 que es troba als originals manuscrits, tot i no estar indicat a la versió d'orquestra.

agraïments

Els autors volen agrair, en primer lloc, a la Banda de Música de ses Salines l'haver proporcionat les partitures manuscrites que han servit de base per a la preparació d'aquesta edició.

També volen donar les gràcies als amics que han ajudat de bon grat a revisar la feina feta i a resoldre alguns dels dubtes que han sorgit al llarg d'aquesta tasca.

Per la seva part, la Federació Balear de Bandes de Música i Associacions Musicals desitja agrair al Consell de Mallorca el suport econòmic rebut.

instrumentació

- Flautí
- Flauta
- Oboè
- Fagot
- Requint
- Clarinet Principal
- Clarinet 1
- Clarinet 2
- Clarinet 3
- Clarinet Baix
- Saxòfon Soprano
- Saxòfon Alt 1
- Saxòfon Alt 2
- Saxòfon Tenor
- Saxòfon Baríton
- Trompeta 1
- Trompeta 2
- Fiscorn 1
- Fiscorn 2*
- Trompa 1
- Trompa 2
- Trombó 1
- Trombó 2
- Trombó 3
- Bombardí 1
- Bombardí 2*
- Tuba
- Arpa
- Timbals (32" i 29")
- Làmines
- Bombo i Plats

(* = opcional)

durada aproximada: 5 minuts

grau de dificultat: 3

colección **Bandes desentaforades**

El diccionario catalán-valenciano-balear (DCVB) de Mosén Antoni Maria Alcover y Francesc de Borja Moll define el término *entaforar* como “meter en agujero o rincón; esconder en un escondrijo” e indica que en castellano se traduce como meter o zampuzar.

La colección **Bandes desentaforades** nace con el objetivo de recuperar del olvido obras de calidad de renombrados autores mallorquines que descansan, ocultas, en los archivos de las distintas bandas de música de la isla. Se trata de obras manuscritas, originales para banda de música o arreglos, que tiempo atrás fueron éxitos, pero que han quedado arrumbadas por la falta de materiales editados de fácil lectura y adaptados a la realidad de las bandas de música actuales.

Con esta colección se pretende editar una selección de obras en un formato que permita devolver estas obras a la actualidad musical. El formato seleccionado, una partitura general de gran formato y encuadernación en espiral para mayor comodidad del director, junto con las partichelas para cada instrumento, se aprecia como el más adecuado para el propósito mencionado.

Mediante la edición de esta colección, la Federación Balear de Bandas de Música y Asociaciones Musicales considera que se contribuye a acrecentar el conocimiento sobre los compositores mallorquines y a otorgarles la importancia que merecen. Este hecho permite, a la vez, testimoniar la importancia del legado de nuestra isla a la historia de la música.

Pere Miquel Marques y *El anillo de Hierro* por Bartomeu Garau Moranta

Marquès i Garcia, Pere Miquel (Palma 1843 – 1918) Compositor y violinista. Inició sus estudios musicales en Palma con Antoni Noguera, Francesc Montis, que fue su primer profesor de violín, y el director italiano Foce. A la edad de once años ya era primer violín de la orquesta de la ópera del Círculo Palmesano. En marzo de 1859, con catorce años, actuó por primera vez como concertista, interpretando el concierto para violín de Beriot. Ese mismo año, gracias al apoyo económico de sus familiares y amigos, marchó a estudiar a París con los profesores Jules Armingaud y Jean-Delphin Alard.

En el año 1861 ingresó por oposición en el Conservatorio de París (obteniendo una de las dos plazas de entre un total de 56 opositores), donde estudió violín con Lambert Massart y armonía con François Bazin y Hector Berlioz. Formó además, junto a otros alumnos, una orquesta de cámara con la que actuó en muchas ciudades de Francia y también fue violinista titular de la orquesta del Teatro Lírico de París.

A los 24 años, bajo la influencia del músico mallorquín Francesc Frontera, ingresó en el Conservatorio de Madrid, donde recibió clases de violín de Jesús Monasterio, armonía de Miquel Galiana, logrando el primer premio del conservatorio en ambas disciplinas, y composición de Emilio Arrieta. En Madrid era violinista de la Orquesta del Teatro de la Zarzuela y de la Orquesta Sinfónica de la Sociedad de Conciertos. Esta orquesta, el 2 de mayo de 1869, estrenó con un éxito halagador su primera Sinfonía en cuatro tiempos en Si bemol, bajo el más absoluto secreto de su autoría. Ante la insistente petición del público por conocer el autor, se levantó de entre los violines segundos la figura simpática y nerviosa del maestro Marquès, sobrecogido por su primer éxito. Desde ese momento apostó por la música sinfónica, convirtiéndose en su primera dedicación y llegando a ser considerado el padre del sinfonismo español del siglo XIX.

La Diputación Provincial de Madrid le nombró inspector de las Escuelas Especiales de Música de la Provincia.

La producción musical de Marquès es inmensa (aproximadamente 114 obras): cinco sinfonías, seis polonesas, dos marchas de concierto, cuatro oberturas de concierto, música descriptiva con los títulos *Una noche en la Caleta*, *La primera lágrima*, *Granada*, *La canción del desierto*, un poema sinfónico *La Cova del Drac* (estrenada en Mallorca en 1904 por la Orquesta Clásica de Conciertos, dirigida por Enrique Granados), una marcha nupcial encargada por la Diputación Provincial de Madrid para solemnizar las nupcias del rey Alfonso XII con María de las Mercedes de Montpensier, un himno a Ramon Llull, etc. A pesar de toda la producción apuntada, el maestro Marquès decidió dedicarse preferentemente a la zarzuela y al drama lírico, componiendo cuarenta y dos zarzuelas. Los títulos de sus composiciones zarzuelísticas más destacadas son: *Plato del día*, *El monaguillo*, *El reloj de Lucerna* y *El Anillo de Hierro*.

El ayuntamiento de Palma lo declaró hijo ilustre en 1911 y le dedicó una calle. También en Esporles, municipio en el que veraneaba a principios del siglo XX, una calle lleva su nombre.

El 7 de noviembre de 1878 se presentó una de las obras cumbre de Marquès, *El Anillo de Hierro* en el Teatro de la Zarzuela, con gran éxito de público y crítica. Fue interpretada numerosas veces en España y Latinoamérica. La crítica de la época consideraba la música de Marquès más propia de una ópera que de una zarzuela al uso.

El Anillo de Hierro es un drama lírico en tres actos, ambientado en las costas de Noruega a finales del siglo XVIII.

El libreto de la obra, escrito por Marcos Zapata, tuvo una gran popularidad, agotándose en un mes sus dos primeras ediciones.

A finales de octubre de 1881 se estrenó en el Teatro Principal de Maó y casi un año después en el Teatro Principal de Palma.

por los violines desde el c. 46 hasta el 64, en los que la marimba puede ayudar a articular la textura del trémolo de las cuerdas. En esta parte también se ha incorporado al vibráfono la parte de arpa, para aquellos casos en que no se disponga de arpa, porque se considera que aporta una sonoridad más próxima al instrumento original y que, por ello, puede sustituir el pasaje arpegiado inicialmente escrito a los clarinetes en el material manuscrito, además de mejorar la riqueza sonora de la instrumentación.

En lo que se refiere a modificaciones puntuales, se han eliminado las voces de segundo clarinete, saxofón soprano y saxofón tenor entre los cc. 5 y 8 para procurar una densidad sonora que facilite la dinámica de *pianissimo*. Este pasaje se ha mantenido únicamente para el clarinete bajo y el saxofón barítono, por ser los más próximos a la tesitura del violonchelo original. En este mismo sentido, una vez añadida la parte del fagot, se ha decidido eliminar desde el c. 13 hasta el c. 16 para el saxofón tenor y desde el c. 16 hasta el c. 19 para el clarinete bajo, manteniéndolos solo a defecto del fagot.

Entre los cc. 57 y 61, en los que originalmente la cuerda toca trémolo, se ha optado por incluir un *divisi* en las notas largas escritas a las voces de segundo y tercer clarinete y saxofones soprano, altos y tenor, subdividiéndolas a corcheas a la vez que se indica el trémolo, además de incorporar el redoble de marimba.

En el *Movido*, cc. 64 a 67, la versión de orquesta presenta una dinámica continua *forte*, pero con respuestas entre instrumentos. En la versión manuscrita, por el contrario, estaba escrito para todos los instrumentos, alternando dinámicas en cada compás. En esta edición se ha decidido combinar ambas soluciones, manteniendo la alternancia de dinámicas, pero forzando el diálogo entre instrumentos: en los cc. 64 y 66, con *forte*, se han eliminado las voces de requinto, clarinete principal y primero, que se han reservado para las células con dinámica *piano*. Por otra parte, se han eliminado las voces de flauta, trompeta y fiscorno en los momentos *piano*, para reducir la instrumentación y la densidad sonora de los mismos. Por el mismo motivo, se ha optado por escribir a defecto de trompa el motivo de los saxófonos soprano y altos.

Cabe destacar que en esta edición se ha incorporado una repetición entre los cc. 65 y 74 que proviene de la versión manuscrita para banda, aunque no apareciese en la versión orquestal. Para ello, se han creado casillas de primera y segunda vuelta que, en el caso de querer interpretar una versión más próxima a la original para orquesta, tendrá que tocarse como segunda. Por último, se ha mantenido la indicación *Pesante* en el c. 75, que se encuentra en los originales manuscritos, a pesar de no estar apuntada en la versión de orquesta.

agradecimientos

Los autores quieren agradecer en primer lugar a la Banda de Música de ses Salines el haber proporcionado las partituras manuscritas que han servido de base para la preparación de esta edición.

También quieren dar las gracias a los amigos que han ayudado gustosamente a revisar el trabajo realizado y a resolver algunas de las dudas que han surgido en el transcurso de esta labor.

La Federación Balear de Bandas de Música y Asociaciones Musicales, por su parte, desea agradecer al Consell de Mallorca su apoyo económico.

instrumentación

- Flautín
- Flauta
- Oboe
- Fagot
- Requinto
- Clarinete Principal
- Clarinete 1
- Clarinete 2
- Clarinete 3
- Clarinete Bajo
- Saxofón Soprano
- Saxofón Alto 1
- Saxofón Alto 2
- Saxofón Tenor
- Saxofón Barítono
- Trompeta 1
- Trompeta 2
- Fiscorno 1
- Fiscorno 2*
- Trompa 1
- Trompa 2
- Trombón 1
- Trombón 2
- Trombón 3
- Bombardino 1
- Bombardino 2*
- Tuba
- Arpa
- Timbales (32" y 29")
- Láminas
- Bombo y Platos

(* = opcional)

duración aproximada: 5 minutos

grado de dificultad: 3

Bandes desentaforades series collection

The Catalan-Valencian-Balearic dictionary (DCVB) by Mosén Antoni Maria Alcover and Francesc de Borja Moll defines the term *entaforar* as "to put in a hole or corner; to hide in a hiding place", so the title of the collection could be translated as "hidden wind bands".

The **Bandes desentaforades** series collection was born with the aim of recovering from oblivion quality works of renowned Majorcan authors who rest, hidden, in the archives of the various bands of the island. These are original handwritten works for music band or arrangements, which once were hits, but have been left in a corner, due to the lack of easy-to-read published materials adapted to the reality of today's wind bands.

The aim of this collection is to publish a selection of works in a format that allows these works to be brought back to the present day. It is considered that the selected format, a general score of large format and spiral binding for the convenience of the conductor, along with the parts for each instrument, is the most appropriate for the mentioned purpose.

The Balearic Federation of Music Bands and Musical Associations, by publishing this collection, considers that it contributes to increase the knowledge of Majorcan composers and to give them the importance they deserve. This fact, at the same time, allows to demonstrate the importance of the legacy of our island to the history of music.

Pere Miquel Marquès and *El anillo de Hierro* by Bartomeu Garau Moranta

Marquès i Garcia, Pere Miquel (Palma 1843 – 1918) Composer and violinist. He began his musical studies in Palma with Antoni Noguera, Francesc Montis, his first violin teacher, and the Italian conductor Foce. At the age of eleven he was already first violin of the opera orchestra of the *Círculo Palmesano*. In March 1859, at the age of fourteen, he performed for the first time as a concert violinist, interpreting Beriot's violin concerto. That same year, thanks to the economic support of his family and friends, he went to Paris to study with professors Jules Armingaud and Jean-Delphin Alard.

In 1861 he entered the Paris Conservatory by competitive examination (he won one of the two places among a total of 56 candidates), where he studied violin with Lambert Massart and harmony with François Bazin and Hector Berlioz. In addition, he formed a chamber orchestra with other alumni, with which he performed in many cities in France, and was also principal violinist of the orchestra of the Lyric Theater of Paris.

At the age of 24, under the influence of the Majorcan musician Francesc Frontera, he entered the Madrid Conservatory, where he took violin lessons with Jesús Monasterio, harmony with Miquel Galiana, winning first prize at the conservatory in both disciplines, and composition with Emilio Arrieta. In Madrid he was violinist of the *Orquesta del Teatro de la Zarzuela* and the *Orquesta Sinfónica de la Sociedad de Conciertos*. This orchestra, on May 2, 1869, premiered with a flattering success a Symphony in four movements in B flat under the most absolute secrecy. Faced with the public's insistent request to know the composer, the sympathetic and nervous figure of maestro Marquès emerged from among the second violins, overwhelmed by his first success. From that moment on he bet on symphonic music, becoming his first dedication, and becoming considered the father of Spanish symphonism in the 19th century.

The Provincial Council of Madrid appointed him inspector of the Special Schools of Music of the Province.

Marquès' musical production is huge (approximately 114 works): five symphonies, six polonaises, two concert marches, four concert overtures, descriptive music with the titles *Una noche en la Caleta*, *La primera lágrima*, *Granada*, *La canción del desierto*, a symphonic poem *La Cova del Drac* (premiered in Majorca in 1904 by the *Orquesta Clásica de Conciertos*, conducted by Enrique Granados), a wedding march commissioned by the *Diputación Provincial de Madrid* to solemnize the nuptials of King Alfonso XII with María de las Mercedes de Montpensier, a hymn to Ramon Llull, etc. Despite all the above-mentioned production, the maestro Marquès decided to devote himself preferably to zarzuela and lyric drama, composing forty-two zarzuelas. The titles of his most outstanding zarzuela compositions are *Plato del día*, *El monaguillo*, *El reloj de Lucerna* and *El Anillo de Hierro*.

The city council of Palma declared him an illustrious son in 1911 and dedicated a street to him. Also, in Esporles, the municipality where he spent his summer holidays at the beginning of the 20th century, there is a street named after him.

On November 7, 1878, one of Marquès' greatest works, *El Anillo de Hierro* (The Iron Ring), was presented at the *Teatro de la Zarzuela*, to great public and critical acclaim. It was performed numerous times in Spain and Latin America. The critics of the time considered Marquès' music more appropriate for an opera than for a zarzuela.

The Iron Ring is a lyric drama in three acts, set on the coast of Norway at the end of the 18th century.

The libretto of the work, written by Marcos Zapata, was very popular, selling out in one month its first two editions.

At the end of October 1881, it was premiered at the Teatre Principal de Maó and almost a year later at the Teatre Principal de Palma.

editorial criteria

This edition aims to offer a quality material for the Prelude from the third act of the zarzuela *El anillo de Hierro* by Pere Miquel Marquès, which allows access to a work that, for the moment, was only handwritten and photocopied. Although it is a piece that can be found in most of the archives of the island of Mallorca, it has not been a regular part of the repertoires of our bands for decades due to, among other factors, the poor quality of the existing materials. The material you have in your hands is the revision of the anonymous arrangement from the archive of the *Associació Cultural Musical de Ses Salines*, which is a copy of the material of the Municipal Band of Palma. For this review we have consulted the critical edition for orchestra by Luis Remartínez published by the *Instituto Complutense de Ciencias Musicales*: Marquès, P. M. (2012). *El anillo de hierro: drama lírico en tres actos*. ICCMU.

As far as the general criteria of the edition are concerned, the manuscript material for wind band has been used to provide the bulk of the edition, which has been revised and the errors in notes and

rhythms resulting from successive copies have been checked. In addition, the rhythms have been corrected in those cases where there was no coherence between the different parts. In this sense, the rhythm for the horns between measures 55 and 58 was not coherent with that of the saxophones and, at other points, dotted quarter note, quarter note plus eighth note rest and eighth note plus quarter note rest rhythms were used indistinctly. The orchestral version has been used to check notes and dynamics, as well as to complete the voices not included. The slurring of the whole work has also been revised to give it coherence and make it more suitable for wind instruments, so changes have been introduced with respect to the original slurring for bowed strings instruments.

First, it should be noted that the key used in the manuscript version for band (F major) has been retained instead of the key from the version for orchestra (G major), since the former is better suited to the range of band instruments.

The image shows a handwritten musical score for two clarinet parts. The title at the top is "El Anillo de Hierro" with "Preludio" written below it. The instrument parts are labeled "Clarinet 1" and "Clarinet 2". The score is written on ten staves, with various musical notations including notes, rests, slurs, and dynamic markings such as "cresc.", "dim.", "rit.", and "ritard.". The handwriting is in black ink on aged paper. The signature "J. Marquès" is visible at the bottom right of the page.

Figure 1. Reproduction of the clarinets 1 and 2 manuscript part.

From the manuscript material, the helicon part (in B-flat) has not been used, since it corresponded to the direct transcription of the tuba part and nowadays it is not an instrument belonging to the current standard staff of the wind bands. The snare drum part, an instrument not included in the orchestral version, and which corresponded rhythmically to the timpani part, has not been used either. In addition, the cornet parts, currently in disuse, have been written for the trumpets. In contrast, the bassoon, harp, and timpani parts have been included and the oboe part has been completed using the orchestral material.

Two parts not indicated in the full score are included with this material. Their use is, therefore, at the interpretative discretion. These correspond to the second flugelhorn and second euphonium parts, originally included in the manuscript version for wind band. They have been removed, first since they are not part of the usual orchestration of current wind bands, as well as being parts dubbed in other instruments. It should also be noted that a mallets part has been incorporated to reinforce the flute and clarinet parts (of the orchestral version) from measure 38 to 45 and the continuation of these by the violins from measure 46 to 64, in which the marimba can help to articulate the texture of the tremolo of the strings. The

harp part has also been incorporated to the vibraphone, for those cases in which the harp is not available, because we consider that it provides a sonority closer to the original instrument and that, therefore, it can replace the arpeggiated passage initially written to the clarinets in the manuscript material, besides improving the sonorous richness of the instrumentation.

In terms of specific modifications, the voices of the second clarinet, soprano saxophone and tenor saxophone have been eliminated between measures 5 and 8 to achieve a sound density that helps the *pianissimo* dynamics. This passage has been kept only for the bass clarinet and baritone saxophone, as they are the closest instruments to the range of the original cello. In the same sense, once the bassoon part has been added, it has been decided to suppress from measure 13 to measure 16 for the tenor saxophone and from measure 16 to measure 19 for the bass clarinet, leaving them only as a bassoon flaw.

Between measures 57 and 61, in which the strings originally play tremolo, it has been decided, in addition to incorporating the marimba roll, to include a *divisi* for the long notes written to the second and third clarinet voices and soprano, alto and tenor saxophones, subdividing them to eight notes, as well as the tremolo is also indicated.

In the *Movido*, measures 64 to 67, the orchestral version presents a *forte* continuo dynamic, but with responses between instruments. In the manuscript version, however, it was written for all instruments, alternating dynamics in each measure. In this edition it has been decided to combine both solutions, maintaining the alternation of dynamics, but forcing the dialogue between instruments: in measures 64 and 66, with *forte*, the voices of E-flat clarinet, principal clarinet and first clarinet have been eliminated and reserved for the cells with *piano* dynamics. On the other hand, the flute, trumpet, and flugelhorn voices have been eliminated in the *piano* moments, to reduce the instrumentation and sound density of the same. For the same reason, the motif of the soprano and alto saxophones has been written as horn flaws.

In this edition a repetition has been incorporated between measures 65 and 74 that comes from the manuscript version for wind band, even though it did not appear in the orchestral version. For this reason, first and second round endings have been created so that, in case of wanting a version closer to the original for orchestra, this will have to be played as the second-round ending. Finally, it should also be mentioned that the indication *Pesante* in measure 75, which is found in the original manuscripts, has been kept, even though it is not indicated in the orchestral version.

acknowledgments

The authors would first like to thank the Banda de Música de ses Salines for providing the handwritten parts that have served as the basis for the preparation of this edition.

They also want to thank the friends who have gladly helped to review the work done and to resolve some of the issues that have arisen in the course of this work.

From its side, the Balearic Federation of Music Bands and Musical Associations wishes to acknowledge the financial support from the Consell de Mallorca (Majorca Council).

instrumentation

- Piccolo
- Flute
- Oboe
- Bassoon
- Eb Clarinet
- Bb Clarinet Principal
- Bb Clarinet 1
- Bb Clarinet 2
- Bb Clarinet 3
- Bass Clarinet
- Soprano Saxophone
- Alto Saxophone 1
- Alto Saxophone 2
- Tenor Saxophone
- Baritone Saxophone
- Trumpet 1
- Trumpet 2
- Flugelhorn 1
- Flugelhorn 2*
- F Horn 1
- F Horn 2
- Trombone 1
- Trombone 2
- Trombone 3
- Euphonium 1
- Euphonium 2*
- Tuba
- Harp
- Timpani (32" & 29")
- Mallets
- Bass Drum and Cymbals

(* = optional)

duration (approx.): 5 minutes

difficulty: 3

El anillo de hierro

Preludi del tercer acte

Pere Miquel Marquès
revisió: Miquel Barceló Oliver
i Joan Antoni Ballester Coll

1 **Moderato** **9**

Flautí Piccolo

Flauta Flute

Oboè

Fagot Bassoon

Requit Eb Clarinet

Clarinet Principal

Clarinet 1

Clarinet 2

Clarinet 3

Clarinet Baix Bass Clarinet

Saxòfon Soprano

Saxòfon Alt 1

Saxòfon Alt 2

Saxòfon Tenor

Saxòfon Bariton

Trompeta 1

Trompeta 2

Fiscorn 1 Flugelhorn 1

Trompa 1 F Horn 1

Trompa 2 F Horn 2

Trombó 1 Trombone 1

Trombó 2 Trombone 2

Trombó 3 Trombone 3

Bombardí 1 Euphonium 1

Tuba

Arpa Harp

Timbals Timpani

Lámines Mallets

Bombo i Plats Bass Drum & Cymbals

El anillo de hierro

21

This musical score is for the piece "El anillo de hierro" and is marked with the number 21. The score is arranged for a large orchestra and includes the following instruments and parts:

- Flutes:** Flt. and Fl. (both playing a melodic line starting at measure 21 with a *p* dynamic).
- Woodwinds:** Ob. (Oboe), Fgt. (Fagot), Req. (Requinto Clarinet), Pral. (Percussion), Cl. 1, Cl. 2, Cl. 3, Cl. Bx. (Clarinete Basso), and Sx. S. (Saxofón Soprano).
- Saxophones:** Sx. A. 1, Sx. A. 2, Sx. T. (Saxofón Tenor), and Sx. B. (Saxofón Basso).
- Brass:** Tpt. 1, Tpt. 2, Fsc. 1 (Fiscina), Tpa. 1, Tpa. 2, Tbó. 1, Tbó. 2, Tbó. 3, Bdí. 1 (Batería), and Tuba.
- Percussion and Strings:** Arpa (Arpa), Timb. (Timbales), Lám. (Lám. - likely Láminas), and Bm. Pl. (Batería).

The score features a variety of dynamics, including *p* (piano), *pp* (pianissimo), and *mf* (mezzo-forte). The music is characterized by long, flowing melodic lines in the woodwinds and saxophones, and a more rhythmic, repetitive pattern in the brass and percussion sections.

El anillo de hierro

27

30

This musical score is for the piece "El anillo de hierro". It is a full orchestral score with multiple staves for different instruments. The score is divided into two systems, with measure numbers 27 and 30 indicated at the top. The instruments listed on the left are: Flt. (Flute), Fl. (Flute), Ob. (Oboe), Fgt. (Fagot), Req. (Requinto Clarinet), Pral. (Pralina Clarinet), Cl. 1 (Clarinet 1), Cl. 2 (Clarinet 2), Cl. 3 (Clarinet 3), Cl. Bx. (Clarinet Basso), Sx. S. (Saxophone Soprano), Sx. A. 1 (Saxophone Alto 1), Sx. A. 2 (Saxophone Alto 2), Sx. T. (Saxophone Tenor), Sx. B. (Saxophone Baritone), Tpt. 1 (Trumpet 1), Tpt. 2 (Trumpet 2), Fsc. 1 (Fiscorn), Tpa. 1 (Trompa 1), Tpa. 2 (Trompa 2), Tbó. 1 (Trombon 1), Tbó. 2 (Trombon 2), Tbó. 3 (Trombon 3), Bdí. 1 (Batería 1), Tuba, Arpa (Arpa), Timb. (Timbale), Lám. (Lám. - likely Tamborim or similar), and Bm. Pl. (Bateria Plena). The score features various musical notations including notes, rests, dynamics (f), and articulation marks. A specific instruction "def. Fiscorn" is present above the Fiscorn staff. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4.

El anillo de hierro

33

38

This musical score is for the piece "El anillo de hierro". It is a full orchestral score with woodwinds, brass, strings, and percussion. The score is divided into two systems, with measures 33-37 on the first system and measures 38-42 on the second system. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The woodwind section includes Flute (Flt.), Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Bassoon (Fgt.), Clarinet in Bb (Cl. 1), Clarinet in Bb (Cl. 2), Clarinet in Bb (Cl. 3), Bassoon (Cl. Bx.), Saxophone Soprano (Sx. S.), Saxophone Alto 1 (Sx. A. 1), Saxophone Alto 2 (Sx. A. 2), Saxophone Tenor (Sx. T.), and Saxophone Bass (Sx. B.). The brass section includes Trumpet 1 (Tpt. 1), Trumpet 2 (Tpt. 2), Trombone 1 (Tbó. 1), Trombone 2 (Tbó. 2), Trombone 3 (Tbó. 3), Bass Drum 1 (Bdí. 1), and Tuba. The string section includes Arpa (Arpa), Timbale (Timb.), and Láminas (Lám.). The percussion section includes Bateria (Bm. Pl.). The score features dynamic markings such as *p*, *cresc.*, *f*, and *pp*. The woodwinds and strings play melodic lines with various articulations, while the brass and percussion provide harmonic support and rhythmic patterns. The overall texture is rich and complex, typical of a late 20th-century orchestral work.

El anillo de hierro

39

This musical score page, numbered 39, is for the piece 'El anillo de hierro'. It features a large ensemble of instruments. The woodwind section includes Flute 1 and 2, Oboe, Bassoon, and Bassoon in C. The string section consists of Violin 1, Violin 2, Violin 3, Viola, Violoncello, and Double Bass. The brass section includes Trumpet 1, Trumpet 2, Trombone 1, Trombone 2, Trombone 3, and Tuba. The percussion section includes Arpa (Harp), Timbales, and Láminas (Cymbals). The score is written in a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The woodwinds and strings play melodic lines with various articulations and dynamics. The brass section provides harmonic support with sustained notes and rhythmic patterns. The percussion section features a steady rhythmic accompaniment.

El anillo de hierro

43

This musical score page, numbered 43, is for the piece 'El anillo de hierro'. It features a variety of instruments and their parts:

- Flutes (Flt., Fl.):** Both parts play a rapid sixteenth-note pattern in the first measure, which then transitions to a sustained note.
- Oboe (Ob.):** Enters in the second measure with a melodic line, marked *f* and *p*.
- English Horn (Fgt.):** Plays a melodic line in the second measure, marked *p*.
- Requiem (Req.):** Features a melodic line with accents, marked *f* and *pp*.
- Pral. (Pral.):** Features a melodic line with accents, marked *f* and *pp*.
- Clarinets (Cl. 1, Cl. 2, Cl. 3):** Cl. 1 and Cl. 2 play melodic lines with accents, marked *f* and *pp*. Cl. 3 plays a melodic line, marked *f* and *pp*.
- Clarinete Basso (Cl. Bx.):** Plays a melodic line, marked *cresc.*, *f*, and *p*.
- Saxophones (Sx. S., Sx. A. 1, Sx. A. 2, Sx. T., Sx. B.):** Sx. S. plays a melodic line, marked *f*. Sx. A. 1, Sx. A. 2, and Sx. T. play melodic lines with accents, marked *f* and *p*. Sx. B. plays a melodic line, marked *cresc.*, *f*, and *p*.
- Trumpets (Tpt. 1, Tpt. 2):** Both parts play melodic lines with accents, marked *f*.
- Fagot (Fsc. 1):** Plays a melodic line with accents, marked *f*. A note in the second measure is marked 'def. Trompa 1'.
- Trumpets (Tpa. 1, Tpa. 2):** Both parts play melodic lines with accents, marked *cresc.*, *f*, and *p*.
- Tubas (Tbó. 1, Tbó. 2, Tbó. 3):** All three parts play melodic lines with accents, marked *cresc.*, *f*.
- Bass Drum (Bdí. 1):** Plays a melodic line with accents, marked *cresc.*, *f*.
- Tuba:** Plays a melodic line, marked *cresc.*, *f*, and *p*.
- Arpa (Arpa):** Plays a melodic line, marked *cresc.*, *f*.
- Timbales (Timb.):** No part is shown.
- Làm. (Làm.):** Plays a melodic line, marked *f* and *pp*.
- Bm. Pl. (Bm. Pl.):** No part is shown.

El anillo de hierro

47

poco rit.

a tempo

The musical score is arranged in a standard orchestral format. The top section includes woodwinds (Flt., Fl., Ob., Fgt., Cl. 1, 2, 3, Cl. Bx.), saxophones (Sx. S., Sx. A. 1, 2, T., B.), and brass instruments (Tpt. 1, 2, Fsc. 1, Tpa. 1, 2, Tbó. 1, 2, 3, Bdi. 1, Tuba). The bottom section features the Arpa (harp) and Láminas (gong), with a note 'Vibráfon a def. Arpa' indicating the gong is played by the harpist. The score is divided into two tempo sections: *poco rit.* (measures 1-2) and *a tempo* (measures 3-6). Dynamics are marked as *pp* (pianissimo) throughout. The key signature is one flat (B-flat major/D minor), and the time signature is 4/4.

El anillo de hierro

affrettando

a tempo

53

This page of a musical score for 'El anillo de hierro' features a variety of instruments. The woodwind section includes Flute (Flt.), Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Bassoon (Fgt.), Recorder (Req.), Piccolo (Pral.), Clarinet 1 (Cl. 1), Clarinet 2 (Cl. 2), Clarinet 3 (Cl. 3), and Bass Clarinet (Cl. Bx.). The saxophone section consists of Soprano (Sx. S.), Alto 1 (Sx. A. 1), Alto 2 (Sx. A. 2), Tenor (Sx. T.), and Baritone (Sx. B.). The brass section includes Trumpet 1 (Tpt. 1), Trumpet 2 (Tpt. 2), Fagot 1 (Fsc. 1), Trumpet 1 (Tpa. 1), Trumpet 2 (Tpa. 2), Trombone 1 (Tbó. 1), Trombone 2 (Tbó. 2), Trombone 3 (Tbó. 3), Bass Drum 1 (Bdí. 1), and Tuba. The percussion section includes Arpa, Timbales (Timb.), and Bateria (Bm. Pl.). The score is marked with 'cresc.' (crescendo) and 'ff' (fortissimo) throughout. The tempo changes from 'affrettando' to 'a tempo' at the end of the page.

El anillo de hierro

66

70

71

This musical score is for the piece "El anillo de hierro". It features a large ensemble of instruments, including woodwinds, brass, strings, and percussion. The score is divided into measures, with dynamic markings such as *f* (forte), *p* (piano), *cresc.* (crescendo), and *ff* (fortissimo) indicating the intensity of the sound. The key signature is one flat (B-flat major or D minor), and the time signature is 4/4. The score includes a variety of musical notations, including notes, rests, and articulation marks. The instruments listed on the left are: Flt., Fl., Ob., Fgt., Req., Pral., Cl. 1, Cl. 2, Cl. 3, Cl. Bx., Sx. S., Sx. A. 1, Sx. A. 2, Sx. T., Sx. B., Tpt. 1, Tpt. 2, Fsc. 1, Tpa. 1, Tpa. 2, Tbó. 1, Tbó. 2, Tbó. 3, Bdí. 1, Tuba, Arpa, Timb., Lám., and Bm. Pl. The score is marked with measure numbers 66, 70, and 71. The dynamic markings are *f*, *p*, *cresc.*, and *ff*. The time signature is 4/4. The key signature is one flat.

73

75 Pesante

Flt. Fl. Ob. Fgt. Req. Pral. Cl. 1 Cl. 2 Cl. 3 Cl. Bx. Sx. S. Sx. A. 1 Sx. A. 2 Sx. T. Sx. B. Tpt. 1 Tpt. 2 Fsc. 1 Tpa. 1 Tpa. 2 Tbó. 1 Tbó. 2 Tbó. 3 Bdi. 1 Tuba Arpa Timb. Lám. Bm. Pl.

The score is a full orchestral score for the piece 'El anillo de hierro'. It begins at measure 73 and includes a section marked '75 Pesante' starting at measure 75. The instrumentation includes Flute (Flt.), Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Bassoon (Fgt.), Clarinet in C (Cl. 1), Clarinet in Bb (Cl. 2), Clarinet in Bb (Cl. 3), Bass Clarinet (Cl. Bx.), Saxophone Soprano (Sx. S.), Saxophone Alto 1 (Sx. A. 1), Saxophone Alto 2 (Sx. A. 2), Saxophone Tenor (Sx. T.), Saxophone Baritone (Sx. B.), Trumpet 1 (Tpt. 1), Trumpet 2 (Tpt. 2), Trombone 1 (Tbó. 1), Trombone 2 (Tbó. 2), Trombone 3 (Tbó. 3), Bass Drum (Bdi. 1), Tuba, Arpa (Harp), Timpani (Timb.), Cymbals (Lám.), and Snare Drum (Bm. Pl.). The score features various dynamics such as fortissimo (f), piano (p), and pianissimo (pp). There are also performance markings like 'def. Requiem' and 'pp' with hairpins. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4.

This page of the musical score, titled "El anillo de hierro", page 83, contains the following instruments and parts:

- Flt. (Flute)
- Fl. (Flute)
- Ob. (Oboe)
- Fgt. (Fagot)
- Req. (Requinto)
- Pral. (Percussion)
- Cl. 1, Cl. 2, Cl. 3, Cl. Bx. (Clarinets)
- Sx. S., Sx. A. 1, Sx. A. 2, Sx. T., Sx. B. (Saxophones)
- Tpt. 1, Tpt. 2 (Trumpets)
- Fsc. 1 (Fisarmioni)
- Tpa. 1, Tpa. 2 (Tom-toms)
- Tbó. 1, Tbó. 2, Tbó. 3 (Tubas)
- Bdí. 1 (Bass Drum)
- Tuba
- Arpa (Arpeggiator)
- Timb. (Timpani)
- Lám. (Cymbal)
- Bm. Pl. (Bass Drum)

The score features dynamic markings such as *pp* (pianissimo) and *ff* (fortissimo) across various staves, indicating changes in volume. The notation includes various musical symbols like notes, rests, and slurs.

